

Den Gamle Bys Center for Håndværk

Niels Meyer og Johannes Bengtson Copmann

Efter mange års intensivt byggearbejde er der nye muligheder for at bruge de mange håndværkskompetencer, som er samlet i Den Gamle By. Bygningschef Niels Meyer og leder af Specialhåndværk Johannes Bengtson Copmann beskriver ambitionerne for at udvikle håndværk og bygningsbevaring til glæde for mange andre end Den Gamle By. Målet er at understøtte og bevare den immaterielle kulturarv og sikre, at færdigheder bliver givet videre til den næste generation.

Året er 2034, og Den Gamle By summer af liv. På gaden står en tømrer og hugger tømmer sammen med en af Den Gamle Bys lærlinge og to svende fra et privat firma på efteruddannelse. Gæster kigger nysgerrigt på, og enkelte stiller spørgsmål, som tømreren svarer på, mens han svinger øksen, så spånerne flyver. Bag dem kommer en flok gående – højlydt snakkende. Navneskilte på brystlommerne viser, at de deltager i et seminar om restaurering og byggematerialer.

I haverne bag om byen har gartnerne samtidig en rundvisning, hvor de fortæller om den levende kulturarv. Om hvordan man koordinerer indsatsen for at bevare og udbrede kendskabet til historiske grøntsager, stauder og potteplanter.

Ved Købmandsgården knejser et træstillads, og her arbejder Den Gamle Bys håndværkere med både historiske og moderne teknikker. Man restaurerer huset, men samtidig gøres loftsrummene brugbare for moderne drift.

Et udpluk af de aktive håndværkere, man kan møde i Den Gamle By: gartner, murer, skiltemaler, skrædder, tømrer, blikkenslager, smed og maler.

100 km længere sydpå i Danmark er to håndværksformænd ved at besigtige en herregård, der skal istandsættes. De fungerer som rådgivere for bygherren og giver også tilbud på mere komplicerede dele af opgaven.

Det er selvfølgelig et tænkt eksempel, men sådan ser Den Gamle By sig selv i en ikke alt for fjern fremtid.

Glemte teknikker lever videre i Den Gamle By

Det er 110 år siden, Peter Holm åbnede de første huse i Den Gamle By og lagde grunden til Europas førende frilandsmuseum for købstadskultur. Som pioner måtte han selv finde metoderne til at flytte de gamle huse, så de kunne genopstå så autentiske som muligt. Heldigvis var der masser af dygtige håndværkere, som stadig kunne arbejde med bindingsværk og andre traditionelle teknikker. Peter Holm og arkitekterne fik som regel kort tid til at redde de huse, der ellers blev revet ned. Den operative metode var at overlade de fleste opgaver til dygtige håndværksmestre. Når man brugte de samme sjak til både at pille husene ned og sætte dem op igen, blev resultatet godt. På den måde blev det muligt at flytte dødsdømte, historiske bygninger og skabe store dele af Den Gamle By. Ulempen var, at

Peter Holm nåede at flytte og genopføre mange af Den Gamle Bys huse i de tidlige år. Det var kun muligt, fordi håndværkerne stadig kunne de gamle teknikker. Her arbejder et sjak på at flytte Borgmestergården.

en masse viden blev hos håndværkerne og ikke kom videre. Meget endte som tavs viden.

I mellemtiden er vi endt i en helt anden situation. I dag har vi bedre undersøgelsesmetoder til historiske bygninger og er blevet gode til at dokumentere. Til gengæld har håndværksbranchen bevæget sig et andet sted hen. Man har for længst forladt de discipliner og teknikker, man brugte på Peter Holms tid. Flere gamle håndværk er helt forsvundet, mens andre kæmper for livet. Det er en sjældenhed at finde tømrere, der arbejder med at håndhugge tømmer til bindingsværk og tagværker. Karetmagerfaget er stort set forsvundet i Danmark, og man må til Tyskland eller England, hvis man vil have restaureret en hestevogn.

Undtagelsen findes i Den Gamle By. Tømrerne holder økserne varme og hugger tømmer. Hjulmagerfaget er blevet reaktiveret, og der er ambitioner om at gå hele vejen og få karetmagerfaget med. Til gengæld kommer Den Gamle By ikke til at redde xylografen og possementmageren. Vi bliver nødt til at være målrettede i forhold til at tage hånd om de fag, der har betydning for at opretholde Den Gamle By, og som imødekommer en efterspørgsel udefra.

Den Gamle By har for længst erkendt problemet og opbygget en stab af specialuddannede håndværkere. Når man for eksempel er murer i Den Gamle By, skal man kunne sit fag, men vi forventer også, at man kan håndtere stukarbejde, lerstampning og kan læske kalk.

I øjeblikket har Den Gamle By ca. 30 bygnings- og specialhåndværkere. For at vedligeholde en kompetent stab har museet i over 20 år arbejdet med at efteruddanne unge håndværkssvende i traditionelt håndværk. Med god økonomisk støtte fra Foreningen Plan-Danmark er det lykkedes at efteruddanne unge mennesker i murer-, tømrer-, maler- og smedefaget. Det har været en stor succes og har ført til, at flere truede håndværk og fagdiscipliner lever videre i både Den Gamle By og private håndværksvirksomheder.

Et aktuelt eksempel er hjulmagerfaget. Faget er uddøende i Danmark. En af de sidste udøvende hjulmagere har nu videregivet kompetencen til Den Gamle By. Det betyder, at vi er i stand til at vedligeholde Den Gamle Bys hestevogne og kærre. Det betyder også, at det nu er Den Gamle By, man kontakter, når der skal fremstilles hjul og repareres vogne.

Der mangler fagfolk

Der er opbygget mange nye udstillinger og bygninger i Den Gamle By i de seneste 15-20 år. Projekterne er primært udført af museets egne ansatte fagfolk. Det betyder, at projekterne og staben delvist har været finansieret af projektmidler. Hvis den store viden og kunnen skal opretholdes, kræver det nye indtægter. Det er en af grundene til, at tanken om at etablere en mere udadvendt håndværksvirksomhed er opstået. Både for fortsat at kunne fastholde de håndværk, som er nødvendige for Den Gamle Bys eksistens, og for at kunne yde kvalificeret hjælp til andre og generere en indtægt.

Mange bygningsmuseer og ejere af bevaringsværdige bygninger fortæller, at de har svært ved at finde fagfolk, når bygningerne skal sættes i stand. Udviklingen har efterhånden bragt håndværket så langt væk fra rødderne, at mange private firmaer ikke længere besidder den nødvendige erfaring og viden. Samtidig har museerne svigtet deres ansvar for at bevare levende håndværk. Svigtet er sket ved ikke at prioritere at uddanne den næste generation af håndværkere inden for de traditionelle fag. Ja, det er både dyrt og besværligt, men vil man arbejde med vores håndværks- og bygningskultur, er det en nødvendig investering.

De fleste museer har prioriteret akademisk viden frem for at få plantet vigtige fagkompetencer i nye hænder. Heldigvis står Den Gamle By stærkt. Ikke mindst på grund af tidligere direktør Thomas Bloch Ravns prioritering af at have en bred vifte af dygtige fagfolk i museumsstaben. Men at stå stærkt er ikke det samme som at forblive det. Derfor er det vores ansvar sikre, at vi også har de rigtige håndværkere i mange år fremover.

Den Gamle Bys hjulmager fremstiller nye vognhjul til de gamle kanoner på Kastellet i København. Det er et godt eksempel på, at et håndværk lever videre og kan blive et økonomisk bæredygtigt nichefag.

Nyt håndværkscenter

Den Gamle By er derfor i gang med at etablere Center for Håndværk. Centret vil samle alle kræfter og blive en mere synlig og mere udadvendt virksomhed. Centret vil gerne være det sted, man henvender sig, hvis man vil vide mere om traditionelle håndværk, restaurering og bygningskultur. Centret vil i højere grad end tidligere tilbyde rådgivning og håndværksydelse ud af huset. Og centret skal fortsætte med at gennemføre efteruddannelser af håndværkssvende, som lærer at arbejde seriøst med bevaringsværdige bygninger eller særlige fag.

Vi ønsker også at ramme en bredere del af befolkningen. Det

kunne være ejere af ældre huse, som selv vil prøve kræfter med istandsættelser. Center for Håndværk vil samle og systematisere den viden, der understøtter håndværk og bygningskultur. Planen er at udvikle et undervisningsmateriale, som kan kvalificere uddannelserne og give deltagerne et teoretisk grundlag.

Formålet med Den Gamle Bys Center for Håndværk er i sin enkelhed at udvikle et samlingssted for historiske håndværk, hvor vi lærer, udvikler og formidler mange af de fag, som har været med til at forme samfundet.

Uddannelse, formidling og håndværk

Den Gamle By har delt indsatsen op i tre kategorier, der alle skal arbejde sammen: uddannelse, formidling og håndværk.

- *Uddannelse.* Håndværk kan ikke bevares gennem museums-genstande, fotografier eller folkemindesamlinger. Det skal udføres, og faklen skal gives videre til den næste generation

To tømrersvende under efteruddannelse i Den Gamle By lærer at restaurere renæssancebindingsværk.

gennem oplæring. I Den Gamle By er vi allerede gode til at uddanne lærlinge og efteruddanne håndværkssvende inden for traditionelle håndværk som maler-, tømrer- og murerfaget. Men hvis vi også vil rykke noget på samfundsplan, er vi nødt til at styrke indsatsen og skabe et overskud af kundskaber. Vi skal altså øge mængden af håndværkere, der kan arbejde med traditionelle teknikker. Det skal vi gøre gennem det traditionelle lærlingeprogram, uddannelse af svende inden for nichehåndværk, fokus på håndværkslæring gennem frivillighed og kurser og workshops for private. Gennem efteruddannelser kan vi øge mængden af kompetente fagpersoner og kan i flere tilfælde pege på eksterne firmaer og svende, som kan løse opgaverne – og som vi kan stå inde for.

- *Formidling.* Vi skal blive bedre til at fortælle om håndværk, fagernes historie og ikke mindst mulighederne. Her har Den Gamle By en rolle og et potentiale som få andre. Vi er gode til at vise håndværket frem for vores gæster og når på den måde mange mennesker. Det skal vi fortsætte med, men vi skal også påvirke dem, der arbejder med bygninger i stor skala. Det kan være øget samarbejde med restaureringsarkitekter, uddannelsesinstitutioner og dem, der arbejder med bæredygtigt byggeri. Her er vi især fokuseret på traditionen for at genanvende materialer – noget, man tidligere altid har gjort, men stort set er holdt op med i de sidste 50 år.
- *Håndværket.* Den Gamle By leverer håndværk af høj kvalitet, og det er kun i kraft af det, at tanken om Center for Håndværk er mulig. Restaureringen af bygninger og opdyrkelsen af mere nicheprægede fag er forudsætningen for, at det kan lykkes. Derfor skal vi værne om vores faglighed og udvikle projekter på en sådan måde, at de understøtter det. Vi skal også gå ud over Den Gamle Bys grænser og hjælpe med restaureringsprojekter af høj kvalitet – enten direkte med arbejde eller i en rådgivende rolle.

Ambitionen er at opbygge et center i Den Gamle By. Men det tager tid. Hvis det skal gøre en reel forskel og få rodfæste, kræver det en vedvarende indsats og dedikation. Arbejdet er sat i gang. For håbet er, at Den Gamle By kan skabe en fremtid, hvor teknikker og faglighed fra en 500 år gammel håndværkstradition lever videre i moderne arkitektur, restaurering og museumspraksis.